
Тема 1

Сутність понять управління інноваціями

План

- 1.1. Інновації: сутність та класифікація
- 1.2. Інновації в теоріях економічного розвитку. Становлення теорії інноватики та її сучасні концепції
- 1.3. Основні тенденції розвитку економіки

1.1. Інновації: сутність та класифікація

Зміст інноваційної діяльності, її характерні риси та особливості знаходять відображення в понятті «інновації». Згідно Й.А. Шумпетеру розрізняють лише два підходи до визначення поняття «інновація»:

- інновація - результат творчої діяльності;
- інновація - процес впровадження нововведень.

Використання лише зазначених двох підходів є недостатнім для охоплення усіх аспектів та проявів інновацій у їх різноманітті. Так, в залежності від об'єкта та предмета дослідження інновації розглядаються з позиції п'яти підходів: як процес; як система; як зміна; як результат; як об'єкт.

За Законом України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-IV, «Інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери». Іншими словами, інновація - це результат реалізації нових ідей і знань з метою їх практичного використання для задоволення визначених запитів споживачів.

Звідси випливає, що **основними властивостями (критеріями) інновації** є:

- науково-технічна новизна;
- практичне втілення (промислова придатність), тобто використання, наприклад, у промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я, освіті або інших областях діяльності;
- комерційна реалізованість, яка означає, що нововведення «сприйнято» ринком, тобто реалізовується на ринку; що, в свою чергу, означає здатність задовольнити певні запити споживачів.

Перша класифікація інновацій, яка стала класичною і використовувалася до кінця 60-х років ХХ ст., належить Й. Шумпетеру. Він виокремив п'ять типів інновацій:

- виробництво невідомого споживачам нового продукту або продукту з якісно новими властивостями;
- впровадження нового засобу виробництва, в основу якого покладено нове наукове відкриття або новий підхід щодо комерційного використання продукції;

-
- освоєння нового ринку збуту певною галуззю промисловості країни, незалежно від того, існував цей ринок раніше чи ні;
 - залучення нових джерел сировини та напівфабрикатів, незалежно від того, існували ці джерела раніше чи ні;
 - впровадження нових організаційних форм.

На сучасному етапі інновації класифікують за різними ознаками:

1) За змістом виокремлюють:

- продуктові інновації (орієнтуються на виробництво і використання нових (поліпшених) продуктів у сфері виробництва або у сфері споживання);
- інновації процесу (нові технології виробництва продукції, організації виробництва та управлінських процесів);
- ринкові інновації (відкривають нові сфери застосування продукту або сприяють реалізації продукту чи послуги на нових ринках).

Продуктові інновації передусім спрямовані на створення нової споживчої цінності, що приваблює більшу кількість споживачів. Інновації процесу, як правило, дають переваги у витратах, продуктивності, якості. Ринкові інновації розширюють межі ринку, на якому працює фірма.

2) За ступенем новизни виділяють

- базові (поява нового способу виробництва чи раніше невідомого продукту, які започатковують або дають імпульс розвитку нової галузі, наприклад винайдення парового двигуна, атомної енергії, радіо, напівпровідників тощо);
- поліпшувальні (упровадження нових видів виробництв, що реалізують інноваційний потенціал базової інновації; вони дають змогу поширювати і вдосконалювати базові покоління техніки, створювати нові моделі машин і матеріалів, поліпшувати параметри продукції, що випускається);
- псевдоінновації (інновації, які залучаються фірмами у технологічний процес чи продукт, щоб затримати зниження норми прибутку і продовжити життєвий цикл поліпшувальної інновації, наприклад зміна дизайну товару, матеріалу, з якого він виготовляється; зміна способу рекламування тощо).

1.2. Інновації в теоріях економічного розвитку. Становлення теорії інноватики та її сучасні концепції

Будь-який окремий процес розвитку має початок і кінець, причому вже на початку в тенденції міститься завершеність розвитку. Такий процес називається циклом (грец. κύκλος — коло). Цикл – це сукупність явищ, процесів, робіт, які створюють певну завершеність розвитку протягом певного відрізка часу, наприклад, виробничий цикл — повне коло робіт, виконання яких дає готову продукцію.

Терміни «новина», «новація», «інновація», «нововведення» широко використовуються в літературі, у повсякденній практиці і нерідко ототожнюються,

хоча дещо різняться за своєю сутністю. Ці терміни об'єднує те, що вони відображають розвиток, оновлення.

Інноваційний цикл — коло інноваційних процесів, новин, нововведень, які реалізуються в системі певного технологічного укладу, забезпечуючи прогресивний розвиток суспільства.

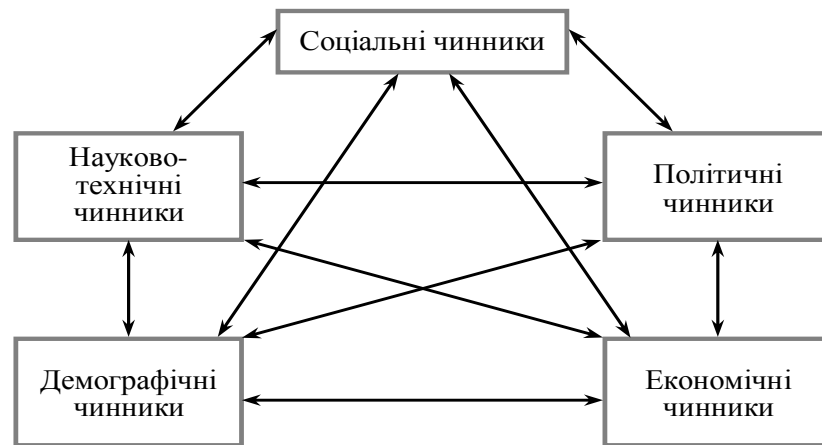

Рис. 1.1. Рушійні сили інноваційного розвитку

Інноватика – галузь знань, що охоплює питання методології й організації інноваційної діяльності. Інноватика вивчає закономірності процесів розвитку, формування новацій, нововведень, механізмів управління змінами, подолання опору нововведенням, адаптації до них людини, використання та поширення інноваційних потоків, інноваційної діяльності, їх вплив на сферу конкуренції, на розвиток суспільства в цілому.

Теорія інноваційного розвитку та її сучасні концепції:

– Теорія довгих хвиль М. Д. Кондратьєва

Основні положення:

- 1) Основною закономірністю великих циклів є науково-технічні винаходи, відкриття, зміни технологічного укладу, які впливають на соціально-економічне життя суспільства, утворення нових ринків, нових країн тощо;
- 2) Введення поняття «технічна революція як тяглова сила» циклу, розробка теорії «інноваційних» пакетів і доказ того, що нововведення розподіляються в часі нерівномірно і з'являються групами;
- 3) Зміни в техніці зумовлені попитом виробництва, створенням таких умов, за яких застосування винаходів стає можливим і необхідним. Війни і революції не падають з неба, а є наслідком створених економічних, соціальних і політичних обставин, які породжують черговий цикл, а кожна наступна фаза довгого циклу є результатом кумулятивних процесів попередньої фази.

– Класична теорія нововведень

Основні положення:

- 1) Рушійною силою прогресу у формі циклічного розвитку є не будь-яке інвестування у виробництво, а лише в інновації, тобто впровадження принципово нових товарів, техніки, форм виробництва і обміну;
- 2) Уперше вводиться поняття життєвого циклу інновацій як «процесу творчого руйнування»;
- 3) Численні життєві цикли окремих нововведень зливаються у вигляді пучків («кластерів»);
- 4) Шумпетер сформував концепцію рухомої, динамічної рівноваги, яка пов'язана з різними видами інновацій.

– Неокласична теорія нововведень

Основні положення:

- 1) Кожний тривалий цикл має форму S-подібної або логістичної кривої, яка описує траєкторію життєвого циклу даного технологічного способу виробництва. На завершальній стадії попереднього технологічного базису виникає новий. Момент злиття двох послідовних життєвих циклів є «технологічним патом», або структурною кризою, бо попередня S-подібна крива не зливається плавно з новою. Їх накладення породжує нестабільність – технологічний розрив;
- 2) Покращуючі нововведення йдуть слідом за базовими, бо розкривають усі можливості базисної технології — засоби виробництва, продукти стають якіснішими, прогресивнішими, дешевшими. Обидві форми інновацій — базові і покращуючі постійно конкурують одна з одною. Саме це і приводить врешті-решт до періодичного S-подібного руху — довгим циклам Кондратьєва.

– Теорія прискорення

Основні положення:

- 1) Ґрунтується на теорії довгих хвиль і визначає розвиток підприємництва за моделлю США, яке пов'язане з новаторським ризиковим підходом (синдром Силіконової долини);
- 2) Зв'язок інноваційної діяльності та підприємництва, що формує високу віддачу інвестицій в інноваційну сферу.

– Соціально-психологічна модель

Основні положення:

- 1) Головне місце відводиться питанню про можливість високих темпів інновацій, що вирішує теорія стимуляторів;
- 2) Об'єктом дослідження є перешкоди, які виникають при впровадженні нововведень. Для їх усунення, згідно з даною теорією, необхідно організувати плідну сумісну роботу «владних стимуляторів» (адміністрації) та «кваліфікованих стимуляторів» (фахівців) — своєрідну творчу групу, де фахівці створюють новинки, а адміністрація — умови для їх упровадження та усунення всіляких перешкод.

1.3. Основні тенденції розвитку економіки

Серед чималої кількості процесів, що характеризують розвиток світової економіки, знаходяться: інтернаціоналізація та відкритість економіки; глобалізація і локалізація; інтеграція; конкуренція національних економік; транс націоналізація.

Розглянемо основні з них:

Під **інтернаціоналізацією** розуміють зближення національних економік шляхом посилення промислової співпраці та взаємозалежності міжнародного товарообігу, руху капіталів робочої між країнами.

Інтернаціоналізація виробництва – розвиток міжнародних економічних зв'язків і відносин між суб'єктами підприємницької діяльності в процесі переростання продуктивними силами меж національної економіки і формування інтернаціонального процесу безпосереднього виробництва.

Глобалізація – це новий, вищий ступінь інтернаціоналізації, на який вона почала підніматися з кінця ХІХ століття. Це категорія, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних кордонів.

Глобалізація – це зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних й соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища.

Передумовами процесу глобалізації у теперішній час виступають:

- міжнародна спеціалізація виробництва і торгівля товарами та послугами; об'єднання сукупностей технологічно сполучених виробництв за допомогою однотипних технологічних ланцюгів;
- конкурентна боротьба за ринки збуту в умовах надвиробництва в розвинених країнах;
- виснаження природних ресурсів планети і загострення боротьби за їх використання;
- збільшення ризику загальноєкологічної катастрофи;
- інтернаціоналізація капіталу;
- інформаційна революція, що забезпечує технічну базу для створення глобальних інформаційних мереж.

Вивчення проблеми глобалізації показує, що вона має цілу низку переваг:

- полегшується господарська взаємодія між державами,
- створюються умови для безперешкодного доступу країн до передових досягнень людства в економічній та науковій сферах,
- нівелювання рівнів розвитку різних регіонів.

Водночас для багатьох держав глобалізація створює чимало труднощів і ризиків, які виникають передусім через різке зниження економічного потенціалу країни, спричинене перебудовою економіки на ринкові принципи, а також недостатньою підготовленістю національних економічних, адміністративних та правових систем. Нерівне «співвідношення сил» нерідко змушує приймати правила гри більш сильних учасників господарського обміну. Різко підвищується роль

зовнішніх факторів у розвитку держав. При цьому через розходження у фінансово-економічній міцності взаємозалежність між країнами набуває усе більш асиметричного характеру. Якщо вузька група провідних індустріальних держав відіграє в основному роль суб'єктів глобалізації, то величезна більшість інших перетворюється на її об'єкти, котрі «дрейфують» на хвилях фінансово-економічної кон'юнктури. Через це збільшується нерівномірність соціально-економічного розвитку світу. Очевидним є розшарування світової економіки на «зони зростання» і «зони застою».

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття інновація.
2. Схарактеризуйте інновації за класичним та сучасним підходом.
3. Схарактеризуйте становлення теорії інноватики та її сучасні концепції.
4. У чому полягають переваги та недоліки основних тенденцій розвитку економіки як глобалізація та інтернаціоналізація?